

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Dış Ticaret ve Küresel Güvenliğe Etkisi: Montrö Boğazlar Sözleşmesinin Savaşın Genişlemesinin Önlenmesine Katkısı

The Effect of the Russia-Ukraine War on Foreign Trade and Global Security: The Contribution of the Montreux Convention to Preventing the Expansion of War

Nur Jale ECE¹

ÖZ

Karadeniz tarih boyunca bir güvenlik koridoru olması nedeniyle bu bölgede yeni güvenlik riskleri ve politikaları ortaya çıkmıştır. Türk Boğazları Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerin açık denizlere tek çıkış kapısı olması, Orta Asya ve Hazar Havzası doğal gaz ve petrolünün dünya piyasalarına ulaştığı önemli bir ticaret ve enerji yolu olması nedenleri ile jeo-politik ve jeo-stratejik öneme sahiptir. Rusya-Ukrayna Savaşı Karadeniz'in bölgesel güvenliğini ve uluslararası ticaretini olumsuz yönde etkilemiş olup, küresel güvenlik için bir tehdit oluşturmaktadır. Çalışmada, Karadenizin artan jeopolitik önemi, yıllara göre ve Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde Türk Boğazları gemi trafiğinin frekans dağılımı, Rusya-Ukrayna savaşının dış ticaret ve küresel güvenliğe etkisi incelenmiş, Rusya-Ukrayna krizi ve savaş süreci ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin savaşın genişlemesinin önlenmesine katkısı değerlendirilmiş, Rusya-Ukrayna krizinin risk değerlendirmesi yapılmıştır. Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımların ve Ukrayna'ya askeri yardımların savaşın uzamasına neden olacağı, savaşın şiddetini arttıracacağı, küresel ticaret, gıda ve enerji güvenliği ve küresel güvenliğe olumsuz etkisi olacağı sonucuna varılmıştır. Montrö Sözleşmesi'nin Türkiye, Karadeniz'e kıyıdaş ve bölge ülkelerinin küresel güvenliğinin sağlanmasında ve uluslararası politikadaki dengelerde önemini daha da arttırdığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rusya-Ukrayna Savaşı, Karadeniz, Türk Boğazları, Küresel Güvenlik, Montrö Sözleşmesi

ABSTRACT

Since the Black Sea has been a security corridor throughout history, new security risks and policies have emerged in this region. The Turkish Straits have geo-political and geo-strategic importance as they are the only exit point to the open seas of the littoral countries of the Black Sea, and an important trade and energy corridor through which the natural gas and oil of Central Asia and the Caspian Basin reach the world markets. The Russia-Ukraine war has adversely affected the regional security and international trade of the Black Sea, and poses a threat to global security. In this study, the increasing geopolitical importance of the Black Sea, the frequency distribution of ship traffic of the Turkish Straits by years and during the Russia-Ukraine War, the effect of the Russian-Ukrainian war on foreign trade and global security were examined, the Russia-Ukraine crisis and the process of war and the contribution of the Montreux Convention to prevent the expansion of war were discussed and the risk assessment of the Russia-Ukraine crises was made. It has been concluded that economic sanctions against Russia and military aid to Ukraine will prolong the war, increase the severity of the war, and have a negative impact on global trade, food and energy security and global security. It has been evaluated that the Montreux Convention regarding the Regime of the Straits, has increased its importance in ensuring the global security of Turkey, Black Sea riparian and regional countries and in the balances in international politics.

Keywords: Russia-Ukraine War, Black Sea, Turkish Straits, Global Security, Montreux Convention

¹ **Corresponded Author:** Mersin University Faculty of Maritime, Department of Business Administration, jalenur@mersin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2048-5458>

GİRİŞ:

Karadeniz, zengin enerji kaynaklarına sahip olması, küresel güçlerin bu nedenle Kafkasya ve Hazar Havzası'nı kontrol altına almak istemesi, Kuzey Atlantik İttifakı (NATO)'nun sınırlarının doğuya doğru genişlemesi politikası bu bölgenin jeo-politik önemini daha fazla arttırmış, küresel güçlerin daha fazla ilgilendiği bir alan haline gelmiştir.

Türk Boğazları Bölgesi; İstanbul Boğazı, Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi'ni kapsamakta olup, Karadeniz ülkelerinin ticaretinin, doğalgaz ve petrol taşımacılığının Türk Boğazları yoluyla olmasından dolayı jeo-politik ve jeostratejik öneme sahiptir. Türk Boğazları Karadeniz ülkelerini Marmara, Ege ve Akdeniz yoluyla dünya denizlerine bağlamaktadır (Örenç, 2007). Türk Boğazları ve Karadeniz, ülkemiz ve Karadeniz'e sahildar ülkelerin ekonomi, ticaret ve güvenliği bakımından azami öneme sahip önemli olup, insanlık tarihi boyunca büyük devletlerin ilgi odağı ve dünya siyasetinde önemli bir mücadele unsuru olmuştur. Ticaret ve savaş gemilerinin Türk Boğazları'ndan geçişi 1936 yılından itibaren yürürlükteki hukuk rejimi Montrö Boğazlar Sözleşmesi (Montrö Sözleşmesi) ile düzenlenmiştir.

Ukrayna'nın Kuzey Atlantik İttifakı (NATO) yönündeki politikaları ve 2008 yılında AB ile serbest ticaret ve ortaklık anlaşması ile Batıya yaklaşması, NATO ile Ukrayna arasında "Ayrıcalıklı Ortaklık Şartı" Rusya'yı tedirgin etmiştir (Cin ve Tekin, 2021). Rusya NATO'nun özellikle Ukrayna ve Gürcistan'ı kapsayarak Karadeniz'e doğru genişlemesini kendi güvenliğine tehdit olarak algıladığından dolayı Ukrayna'nın NATO ve AB'ye üye olmasına karşı çıkmıştır (Keskin, 2015).

Rusya'nın Ukrayna'da yer alan Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetlerini bağımsız devletler olarak tanıması ve Kırım'ı ilhak etmesinden dolayı iki ülke arasındaki gerilim daha da artmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde birçok can ve mal kaybı olmuş, Ukrayna'da şehirlerin, çevrenin ve doğal kaynakların tahribatına neden olmuştur. Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna arasındaki müzakereler için güvenli altyapı sağlayan ülke olması müzakerelerde kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı Karadeniz'in bölgesel güvenliğini ve uluslararası ticareti olumsuz yönde etkilemiş olup, küresel güvenlik için bir tehdit unsuru olmaktadır. Söz konusu savaş Türk Boğazları'nın önemini arttırmıştır.

Çalışmada, Karadeniz'in artan jeopolitik önemi, yıllara göre ve Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde Türk Boğazları gemi trafiğinin frekans dağılımı, Rusya-Ukrayna savaşının dış ticaret ve küresel güvenliğe etkisi incelenmiş, Rusya-Ukrayna krizi ve savaş sürecinin değerlendirilmesi ve Rusya-Ukrayna krizinin risk değerlendirmesi yapılmış, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin savaşın genişlemesinin önlenmesine katkısı değerlendirilmiştir. Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımların ve Ukrayna'ya askeri yardımların savaşın uzamasına neden olacağı, savaşın şiddetini arttıracacağı, küresel ticaret, gıda ve enerji güvenliği ve küresel güvenliğe olumsuz etkisi olacağı sonucuna varılmıştır. Ayrıca, Montrö Sözleşmesi'nin Türkiye ve Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerin küresel güvenliğinin sağlanmasında ve uluslararası politikadaki dengelerde önemini daha da arttırdığı değerlendirilmiştir.

1. Karadeniz'in Artan Jeopolitik Önemi

Yarı kapalı bir deniz olan Karadeniz, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya ve Doğu Avrupa'yı kapsamaktadır. Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler bu bölgede en uzun kıyı şeridine sahip Türkiye, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Gürcistan, Bulgaristan ve Romanya'dır (Aşık, 2010). Karadeniz, Kerç Boğazı yoluyla Azak Denizi, Don, Dinyeper, Tuna, ve Volga nehirleri yoluyla Baltık Denizi'ne, Türk Boğazları vasıtasıyla Ege ve Akdeniz'den açık denizlere ulaşmakta olup, jeopolitik ve jeostratejik açıdan oldukça önemli bir bölgedir (Tüysüz, 2014).

Jeopolitik, küresel siyasetin en önemli unsuru olan jeopolitik, devletlerin kendi sınırları içerisinde ve uluslararası platformda politik davranışlarını, coğrafi unsurlar aracılığıyla açıklayarak geleceği tahmin etmek üzerine coğrafi konum ile birlikte politik güce odaklanan bir disiplindir (Yılmaz, 2022). Bir devlet jeopolitik yeterliliğini ve jeostratejik yeteneğini kullanarak uluslararası politikada üstün bir konuma gelebilir (Demir,2019). Karadeniz bir güvenlik koridoru olması nedeniyle tarihsel süreç boyunca başta denizci devletlerin mücadele alanı olmuştur. Soğuk Savaş'ın ardından bu bölgede yeni güvenlik

politikaları ortaya çıkmış olup, Türk-Rus güvenlik algıları değişerek hem güvenlik hem de ekonomik ve ticari alanlarda Türk-Rus ittifakı ağırlık kazanmıştır (Özarlan, 2012).

Karadeniz Bölgesi; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılması sonucu kurulan yeni devletlerin bazılarında Rus askeri gücün bulunması, küresel güçlerin zengin enerji kaynaklarına sahip Kafkasya ve Hazar Havzası'nı kontrol altına alma isteği, NATO'nun sınırlarını doğuya doğru genişletmesi siyaseti, Karadeniz ülkelerinin ticaretinin, doğalgaz ve petrol taşımacılığının Türk Boğazları yoluyla yapılması gibi ekonomik ve ticari avantajlarından dolayı enerji geçiş hatları üzerinde olması nedeniyle Avrupa Birliği (AB) için stratejik olması, Romanya ve Bulgaristan'ın AB ve NATO'ya katılmasıyla birlikte sınırların Karadeniz'e kıyıdaş olması bu bölgenin jeo-politik önemini daha fazla arttırmış, küresel güçlerin daha fazla ilgilendiği bir alan haline gelmiştir.

Türkiye, Karadeniz'de daha etkin bir rol oynamak için politikalar geliştirmiş olup, Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler ile ekonomik ve savunma alanlarında işbirliğini geliştirmiştir. Bu kapsamda, 25 Haziran 1992'de Türkiye, Azerbaycan, Rusya Federasyonu, Gürcistan, Ukrayna, Moldova, Ermenistan, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk ve Sırbistan ülkelerinin katılımıyla "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü" kurulmuştur. Karadeniz'de deniz güvenliği kapsamında barış ve istikrarın sağlanması, bölgesel işbirliğinin artırılması amacıyla Türkiye, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Gürcistan, Romanya, Bulgaristan ve üye ülkelerin katılımıyla "Karadeniz 2 Nisan 2001'de Deniz İşbirliği Görev Grubu ve 1 Mart 2004'de Türkiye, Rusya Federasyonu, Romanya ve Ukrayna'nın katılımıyla Karadeniz Uyum Harekatı (Operation Black Sea Harmony) oluşturulmuştur.

Deniz Hâkimiyet Teorisi'ne göre, Karadeniz'i kontrol eden devlet bölgeyi de kontrol altında tutacak coğrafi konuma sahip olmaktadır (Koçer, 2007). Karadeniz'in jeopolitik ve jeoekonomik geleceği çoğunlukla Türkiye ve Rusya'nın ilişkilerine bağlıdır. Türkiye, Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde ve Karadeniz'in jeopolitik ve jeo-ekonomik geleceği açısından önemli bir rol üstlenmiştir (Demir, 2019).

2. Türk Boğazları Gemi Trafikliği

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın verilerine göre; İstanbul Boğazı'ndan 2021 yılında 38.551 gemi geçmiş olup, bunun 8.248'i tanker, 24.654'ü uğraksız gemiler olup, kılavuz kaptan alma oranı %66'dır. Çanakkale Boğazı'ndan 2021'de 43.342 gemi geçmiş olup, bunun 9.208'i tanker, 24.668'i uğraksız gemiler olup, kılavuz kaptan alma oranı %55'dir (UAB, 2022). İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı'ndan geçen 200 m'den büyük gemilerin sayısında artış olmuştur (Balık vd., 2022). 2006-2020 yılları arasında Türk Boğazları'ndan geçen gemi trafiği Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Türk Boğazları Gemi Trafik

Yıllar	İstanbul Boğazı			Çanakkale Boğazı		
	Gemi Trafik	Tanker Trafik	Kılavuz Kaptan Alma Oranı (%)	Gemi Trafik	Tanker Trafik	Kılavuz Kaptan Alma Oranı (%)
2006	54.880	10.153	48	48.915	8.157	34
2007	56.606	10.054	47	49.913	9.271	34
2008	54.396	93.03	50	48.978	8.758	37
2009	51.422	9.299	49	49.453	9.567	38
2010	50.871	9.028	51	46.686	9.252	40
2011	49.798	9.103	52	45.379	8.818	42
2012	48.329	9.274	51	44.613	8.998	42
2013	46.532	9.006	52	43.889	9.299	43
2014	45.529	8.745	54	43.582	9.250	44
2015	43.544	8.633	54	43.230	9.524	44
2016	42.553	8.703	52	44.035	9.481	43
2017	42.978	8.832	51	44.615	9.478	45
2018	41.103	8.587	57	43.999	9.247	45
2019	41.112	8.957	65	43.759	9.843	49
2020	38.404	8.435	65	42.036	9.372	50
2021	38.551	8.248	66	43.342	9.208	55

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2022

Türk Boğazları'nda kaza risklerini azaltmak, can, mal ve seyir emniyetini sağlamak ve deniz trafiğinin düzenlenmesi için 1994 yılında yürürlüğe giren "Boğazlar ve Marmara Bölgesi Deniz Trafik Düzeni Hakkındaki Tüzük" 1998 yılında revize edilerek "Türk Boğazları Deniz Trafik Düzeni Tüzüğü" olarak yürürlüğe girmiştir. Türk Boğazları'nda "Trafik Ayırım Şemaları oluşturulmuş olup, 30 Aralık 2003'te trafiği düzenlemek, kaza risklerini azaltmak, gemilere oşinografik, meteorolojik vb. bilgi hizmeti vermek için "Türk Boğazları Gemi Trafik Hizmetleri (TBGTH)" tesis edilmiştir (Akten, 2005; Ece, 2016).

3. Rusya-Ukrayna Savaşı Sürecinde Türk Boğazları Gemi Trafik

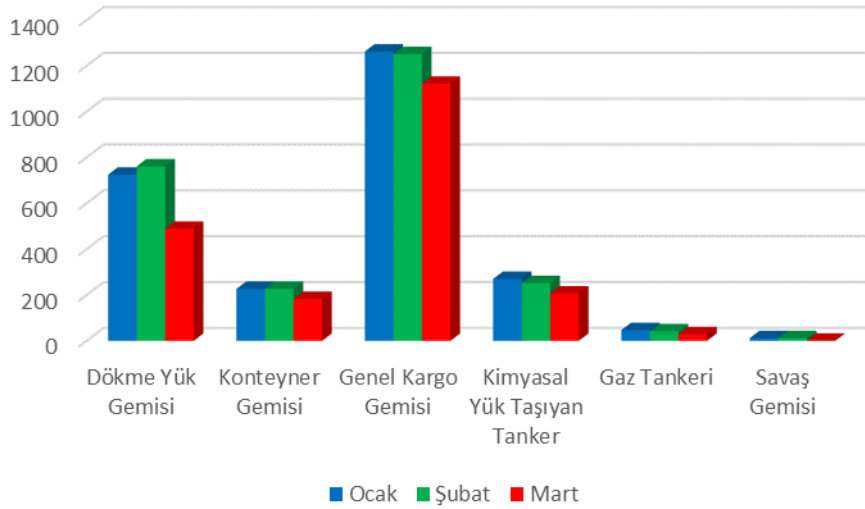
Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde İstanbul Boğazı'ndan Ocak-Mart 2022'de geçiş yapan gemilerin tiplerine göre dağılımı Tablo 2'de verilmiştir. Türkiye'nin Montrö Sözleşmesi'nin 19. maddesine göre Boğazları Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler ve Batı ülkelerinin savaş gemilerine Mart 2022'de kapatmasından sonra Ocak ve Şubat 2022'de İstanbul Boğazı'ndan geçen savaş gemisi sayısı 12'den Mart ayında 1'e düşmüş olup, Nisan ve Mayıs aylarında hiç savaş gemisi geçmemiştir. Tablo 3'de görüldüğü üzere Çanakkale Boğazı'ndan geçen savaş gemilerinin sayısı Ocak 2022'de 13, Şubat ayında 11 iken Mart, Nisan ve Mayıs aylarında hiçbir savaş gemisi geçmemiştir. Haziran ayında her iki Boğazdan 1 savaş gemisi geçmiştir.

Tablo 2. İstanbul Boğazı'ndan Geçiş Yapan Gemilerin Türlerine Göre Frekans Dağılımı (Ocak-Haziran 2022)

Gemi Türleri/Aylar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Toplam
Barç	0	0	2	0	0	0	2
Dökme Yük Gemisi	725	761	489	439	469	477	3.360
Çimento Gemisi	1	4	1	2	7	3	18
Konteyner Gemisi	227	227	183	187	198	180	1.202
Feribot (Ferry)	0	0	0	0	0	1	1
Genel Kargo Gemisi	1.262	1.251	1.122	1.227	1.322	1.321	7.505
Canlı Hayvan Taşıyan Gemi	35	46	35	48	48	49	261
Savaş Gemisi	12	12	1	0	0	1	26
Yolcu Gemisi	14	15	3	0	0	2	34
Frigorifik Gemi	4	2	0	0	0	2	8
Ro-Ro Gemi	20	14	15	22	27	19	117
Türü Belirtilmemiş Tanker (TTA)	438	428	412	377	486	482	2.623
Kimyasal Tanker (TCH)	270	252	201	223	218	188	1.352
Gaz Tankeri (LPG)	47	42	29	32	35	32	217
Römorkör	17	14	22	16	15	21	105
Araç Taşıyan Gemi	3	6	9	15	5	2	40
Diğer	19	20	26	36	28	35	164
Toplam	3.094	3.094	2.550	2.624	2.858	2.815	17.035

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2022

Şekil 1'de görüldüğü üzere, Boğazların savaş gemilerinin geçişine kapandığı Mart ayında İstanbul Boğazı'ndan geçen dökme yük, konteyner, genel kargo gemileri, kimyasal yük taşıyan tanker, gaz tankerleri ve savaş gemilerinde önceki aylara göre düşüş olmuştur.

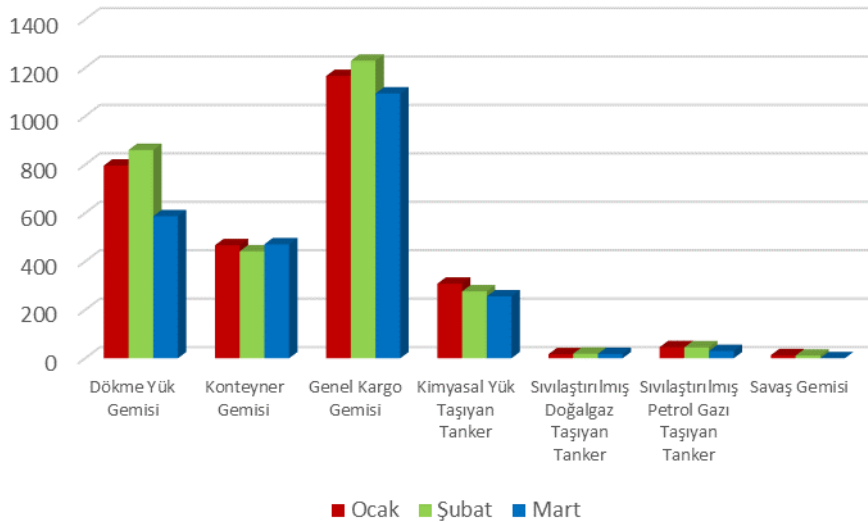
Şekil 1. İstanbul Boğazı'ndan Geçiş Yapan Gemilerin Türlerine Göre Frekans Dağılımı (Ocak-Mart 2022)

Tablo 3. Çanakkale Boğazı'ndan Geçiş Yapan Gemilerin Türlerine Göre Frekans Dağılımı (Ocak-Haziran 2022)

Gemi Türleri/Aylar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Toplam
Barç (Barge)	6	2	10	3	8	0	29
Dökme Yük Gemisi	796	860	587	552	548	604	3.947
Çimento Gemisi	5	3	2	8	4	4	26
Konteyner Gemisi	467	442	471	443	474	492	2.789
Feribot	1	1	1	1	1	2	7
Genel Kargo Gemisi	1.166	1.229	1.094	1.193	1.191	1.143	7.016
Canlı Hayvan Taşıyan Gemi	46	43	34	51	47	57	278
Savaş Gemisi	13	11	0	0	0	1	25
Yolcu Gemisi	3	1	6	35	67	65	177
Frigorifik Gemi	7	7	4	1	0	2	21
Ro-ro Gemi	167	163	177	174	166	177	1.024
Türü Belirtilmemiş Tanker (TTA)	457	440	496	429	532	482	2.836
Kimyasal Tanker (TCH)	308	276	256	292	328	282	1.742
Sıvılaştırılmış Doğalgaz Taş.Tan. (LNG)	17	19	18	10	7	7	78
Sıvılaştırılmış Petrol Gazı Taş.Tan. (LPG)	46	45	30	29	44	41	235
Römorkör	34	43	28	38	32	26	201
Araç Taşıyan Gemi	36	31	36	53	46	37	239
Diğer	34	37	39	43	61	69	283
Toplam	3.609	3.653	3.289	3.355	3.556	3.491	20.953

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2022

Şekil 2'de görüldüğü üzere, Boğazların savaş gemilerinin geçişine kapandığı Mart ayında Çanakkale Boğazı'ndan geçen dökme yük, konteyner, genel kargo gemileri, kimyasal tanker, sıvılaştırılmış doğal gaz ve petrol gazı taşıyan tankerlerde bir önceki aylara göre düşüş olmuş olup, Mart 2022'de savaş gemisi geçmemiştir.

Şekil 2. Çanakkale Boğazı'ndan Geçiş Yapan Gemilerin Türlerine Göre Frekans Dağılımı (Ocak-Mart 2022)

4. Rusya-Ukrayna Krizi ve Savaş Sürecinin Değerlendirilmesi

Tarih geçmiş veriler ile geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bir köprü kurmamızı sağlamakta olup, tarihinin yorumu ve kavrayış gücüne göre değişiklik göstermektedir (Yılmaz, 2019). Rusya-Ukrayna savaşının nedenlerini kavramak için iki ülke arasında tarihsel sürece bakmak gerekir. Rusya-Ukrayna

krizi ve savaş sürecinin değerlendirilmesinde iki ülke arasında meydana gelen olayların ve gelişmelerin kronolojisi dikkate alınmış olup, Tablo 4'de verilmektedir.

Tablo 4. Rusya-Ukrayna Krizinin Kronolojisi

Yıllar	Rusya-Ukrayna savaşının kronolojisi
1991	Rusya, Ukrayna ve Belarus liderleri Aralık 1991'de SSCB'ni fesh ederek Bağımsız Devletler Topluluğu'nu kurdu.
1991	Ukrayna resmen bağımsızlığını kazanmıştır.
1997	Ukrayna ve çoğunlukla etnik Rusların yaşadığı Kırım Yarımadası Moskova yönetimi tarafından imzalanan "Büyük Antlaşma" ile tanınmıştır.
2008	Dönemin ABD Başkanı George Bush, Ukrayna ve Gürcistan'ı NATO'ya üye olma amacıyla bir hazırlık programına dahil etmiştir.
2008	Putin Ukrayna'nın NATO'ya üye olmasına itiraz etmiş olup, Rusya, Ukrayna'nın bağımsızlığını tam olarak kabul etmediğini belirtmiştir.
2010	Ukrayna'da devlet başkanlığı seçimlerini Moskova'nın desteklediği Viktor Yanukoviç'i kazanmıştır.
2013	Yanukoviç'in AB ile yapılacak Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını açıklaması akabinde hükümetin istifası ve acil seçime gidilmesine ilişkin protestolar başladı.
2013	Moskova Yönetimi AB Ortaklık Anlaşmasının imzalanması aşamasından önce Ukrayna'nın ithalat yapmasını engelleyerek Kiev'e büyük bir ekonomik yaptırım uyguladı.
2014	Avrupa Birliği Ukrayna ile Ortaklık Anlaşmasını Brüksel'de imzaladı.
2014	Rusya'nın Mart 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi iki ülke arasındaki krizin dönüm noktası olmuştur. Kırım'ın ilhaki ile ABD ve AB Rusya'ya karşı bazı yaptırımlar uygulamıştır.
2014	Luhansk ve Donetsk 'Halk Cumhuriyetleri ilan edilmiş olup, yönetimine Ruslar getirilmiştir.
2014	Ukrayna Mayıs 2014'te askeri "Antiterör Operasyonu"nu başlatmıştır.
2014	"Antiterör Operasyonu"u, Minsk'te 5 Eylül 2014'te imzalanan ateşkesle sona erdirilmiştir.
2016	AB ve Ukrayna, 1 Ocak 2016 tarihinde DCFTA-Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşmasını yürürlüğe koymuştur.
2019	Ukrayna, Rusya, Almanya ve Fransa devlet başkanlarının katıldığı Normandiya Dörtlüsü Liderler Zirvesi 9 Aralık 2019'da Paris'te yapılmış olup, Minsk Anlaşması'na bağlılık ve tam ateşkes ve vurgusu yapılmıştır.
2022	Rusya Luhansk ve Donetsk Bölgelerinin ayrı "bağımsız ülkeler" olarak tanıma talebini kabul etmiştir.
2022	Rusya, 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya askeri operasyonu başlatmıştır.
2022	Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar ve Ukrayna'ya askeri teçhizat ve silah yardımı yapılmıştır.

Kaynak: AB Türkiye Delegasyonu, 2016; Onedio, 2022; Diyarbakırlıoğlu, 2020; BBC News, 2022c; Euronew, 2015; Özkural ve Satymova, 2021.

Rusların kökleri Slav ailesine dayamakta olup, Doğu Slavları Ruslar, Ukraynalılar ve Belaruslar'dır (Keskin, 2009). Ukrayna topraklarında bulunan Kiev Rusların ilk devleti olup, bu bölgede yaşayan Ruslar, topraklarındaki Altın Orda'nın hâkimiyetinin sona erdirilmesinden sonra Kiev Rusyası'ndan daha fazla yüzölçüme sahip, Moskova merkezli bir devlet olan Moskova Knezliği'nde birleşmişlerdir. Devletin merkezinin Moskova olmasıyla birlikte 16. Yüzyıldan itibaren Rus Devleti'nin batıya, doğuya, kuzeye ve güneye doğru genişleme dönemi başlamıştır. Rusya'nın doğu ve güneyindeki büyük toprakları Ukrayna tarafından alınmıştır. Ukrayna'nın nüfusunun üçte birini Rus kökenliler oluşturmaktadır. Dinyeper Nehri'nin doğusundaki şehirler çoğunlukla Rusça konuşmakta ve Rusca'yı desteklemektedir. Ukrayna'nın batısı ise Ukraynaca konuşmakta olup, AB yanlısıdır (Keskin, 2015).

Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya başkanları 1991 yılında Beyaz Rusya'nın başkenti Minsk'te bir araya gelerek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağıldığını resmen açıklamış olup, SSCB 15 bağımsız devlete ayrılmıştır. Rusya Federasyonu, Belarus Cumhuriyeti ve Ukrayna Devlet Başkanları 8

Aralık 1991 tarihinde Minsk’de Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Kuruluş Antlaşması (Belovejsk Antlaşması)’nı imzalamıştır (Hüseynov, 2003). Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Kuruluş Antlaşması'nı Estonya, Letonya, Litvanya haricinde Azerbaycan, Kazakistan, Ermenistan, Moldova, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan 21 Aralık 1991 tarihinde imzalamış ve BDT’ye katılmıştır (Eren, 2012). Ukrayna 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Gürcistan'ın BDT’na üyeliği 17 Ağustos 2009 tarihinde sona ermiş olup, Ukrayna Rusya'nın Kırım'ı Mart 2014’de ilhak etmesinden sonra topluluktan ayrılmıştır (TUIC Academy, 2014).

Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Kuruluş Antlaşması'nın 6/1 maddesine göre Topluluğun üyesi olan devletler uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması hususlarında işbirliği yaparak, tüm nükleer silahların tasfiye edilmesi, etkin uluslararası denetim altında genel ve tam silahsızlanma için çaba sarfedeceklerdir. Söz konusu Anlaşmanın 6/2 maddesine göre taraflar, birbirlerinin nükleersiz bölge ve tarafsız devlet statüsüne kavuşma çabalarına saygı göstereceklerdir (Hüseynov, 2003).

ABD ve eski Sovyetler Birliği soğuk savaş döneminde doğrudan karşı karşıya gelmek istemediği için mücadelelerini üçüncü ülkeler üzerinden yaparak olası bir dünya savaşını bu şekilde engellemiştir (Erol ve Oğuz, 2018). Rusya ve Ukrayna arasındaki başlıca sorunlar; Ukrayna’da Meydan devrimi sonucunda ülkenin Rusça konuşan bölgeleri ile Ukraynaca konuşan bölgeleri arasında geleneksel ideolojik ve siyasi çatışmaların yeniden ortaya çıkması, Rusların yoğunluklu olarak yaşadıkları Ukrayna’da Lugansk (Donbas) ve Donetsk Bölgeleri, Sivastopol’daki Rusya askeri deniz üssü, Ukraynada NATO üyeliğini destekleyen nüfusun sayısının artması, Rusya’nın Kırım’ı ilhakı, Ukrayna’nın çeşitli bölgelerinde Rusça konuşan nüfusun artmasıdır. Sivastopol Limanı 1997’de 20 yıllığına Rus Karadeniz Filosu’nun deniz üssü olarak Rusya’ya kiralanmıştır. Daha sonraki süreçte Ukrayna hükümetlerinin dış politika tercihleri Rusya’yı rahatsız etmiştir (Cin ve Tekin, 2021). Ukrayna 2004 yılında Turuncu devrim ile hem iç ve hemde dış politikada Rusya’dan ayrılmış ve Batı’ya yönelmiştir. Söz konusu durum iki ülke arasında gerginliği arttırmış olup, 2014 yılında Rusya’nın Kırım’ı ilhakı ile neticelenmiştir (Hüseynov,2003). Rusya Kırım’ın ilhakı ile Karadeniz’de çok önemli bir üs elde ederek askeri üstünlüğü ele geçirmiştir. Bu nedenle, Kırım’ın ilhakı Ukrayna dışında tüm Karadeniz ülkelerini de ilgilendirmektedir (Erşen ve Dal, 2018; Akgül, 2020).

Ukrayna’nın Rusya ve Avrupa arasında yer alması, verimli tarım arazisinin olması, Rus doğal gazı ve petrolünün boru hatları vasıtasıyla minimum maliyette Avrupa’ya taşınmasında ana transit ülke olması, Rusya’nın %90 oranında Ukrayna boru hattını kullanması, Sovyet savaş endüstrisinin %30’na sahip olması ve Karadeniz’e kıyısı olması nedeniyle Rusya’nın ilgi alanına girmektedir (Keskin 2015; Hacitahiroğlu, 2014). Rusya; hem enerji kaynaklarını korumak hem de ABD ve AB’nin bu bölgede etkin politika üretmek istemesi nedeniyle bu bölgeyi kontrol altına almak istemekte ve buna ilişkin politikalar geliştirmektedir (Keskin 2015).

Ukrayna’nın NATO yönündeki politikaları ve 2008 yılında AB ile serbest ticaret ve ortaklık anlaşması ile Batıya yaklaşması Rusya’yı tedirgin etmiştir (Cin ve Tekin, 2021). NATO ile Ukrayna arasında “Ayrıcalıklı Ortaklık Şartı” 1997’de imzalanmış, 1998 yılında Ukrayna ve NATO arasında Savunma Reformu Çalışma Grubu kurulmuş, 2007 yılında NATO-Ukrayna Komisyonu kurulmuştur. Rusya son dönemlerde NATO’nun özellikle Ukrayna ve Gürcistan’ı kapsayarak Karadeniz’e doğru genişlemesini kendi güvenliğine tehdit olarak algılamış olduğundan buna karşı çıkmıştır (Keskin, 2015). Bu nedenle, Rusya Ukrayna’nın NATO ve AB’ye üye olmasına karşı olduğunu birçok kez ortaya koymuştur (Keskin 2015).

Ukrayna’da yer alan Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetlerini bağımsız devletler olarak tanınması ve Rusya’nın Kırım’ı ilhakı ile iki ülke arasındaki gerilim artmıştır. Donbas’a 24 Şubat 2022 tarihinde sabaha karşı başlayan askeri hareketle Rusya ve Ukrayna arasında savaş başlamıştır. Her iki ülkenin heyetleri ilk kez Belarus sınırında 28 Şubat 2022’de bir araya gelmiş olup, akabinde birkaç tur süren yüz yüze görüşmelerde kayda değer bir ilerleme olamamıştır.

Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde söz konusu ülkelerin Türkiye'den talepleri ve Türkiye'nin aldığı kararlar ayrıntılı olarak aşağıda verilmektedir;

Ukrayna, Türkiye'den müzakerelerin Antalya veya İstanbul'da yapılmasını ve Rusya'ya iletilmesini talep etmiş olup, söz konusu talep Rusya'ya iletilmiştir. İki ülke arasında gerçekleşecek müzakerelerin Türkiye'nin evsahipliğinde İstanbul'da Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dolmabahçe Çalışma Ofisi'nde yapılması konusunda uzlaşma sağlanmıştır. Rusya ve Ukrayna heyetlerinin Dolmabahçe'de gerçekleştirdiği müzakerelerde; Ukrayna, askeri ittifaklara katılmayacağına, Ukrayna'da yabancı ülkelere ait askeri üslerin bulunmamasını kabul ettiğine ve tarafsız statüsünü koruyacağına dair Rusya'ya güvence vermiştir. Ukrayna bunun karşılığında Rusya'dan Avrupa Birliği'ne üye olmasına karşı çıkmamasını ve garantör ülkelerden NATO Antlaşması'nın beşinci maddesine benzer bir uluslararası güvenlik garantisi talep ettiklerini belirtmiştir. Söz konusu maddeye göre NATO'ya üye ülkelerden birine yönelik savaş tehdidi ya da silahlı bir saldırının gelmesi, tüm pakt üyesi ülkelere gelmiş sayılacak ve diğer NATO ülkelerinin söz konusu ülkeye yardım edecektir (BBC News, 2022a).

Müzakerelerde ateşkes anlaşmasına zarar vermemesi için Ukrayna'da tek taraflı bağımsızlığını ilan eden Rusya yanlısı ayrılıkçıların kontrolünde olan Donbas Bölgesi, Rusça'nın resmi dil olarak kabul edilmesi ve Kırım konularının ilk aşamada ele alınmamasına karar verilmiştir. Ukraynalı yetkililer bu aşamada kırmızı çizgiler konusunda tıkanıklık olunması durumunda, bunların aşılması için Türkiye'den "danışabilecekleri" şekilde devreye girmesini önermiş olup, bu öneri Rusya tarafından olumlu karşılanmıştır (BBC News, 2022b). Ukrayna Rusya'ya karşı yaptırım uygulanmasını talep etmiştir. Ukrayna'nın taleplerinden biri de tarafsızlık sözü vermesi ve dolayısıyla NATO ya da başka bir askeri ittifaka katılmaması karşılığında Rusya dışında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri, ABD, İngiltere, Fransa, Çin) ve Türkiye ve ayrıca Kanada, İsrail, Almanya, Polonya ve İtalya gibi bazı ülkelerin garantör olmasıdır (BBC News, 2022b).

Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna arasındaki müzakereler için güvenli altyapı sağlayan ülke olması müzakerelerde kolaylaştırıcı bir rol oynamış olup, ancak Türkiye maddelerin içeriğine müdahil olmamıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde birçok can ve mal kaybı olmuş, Ukrayna'da şehirlerin, çevrenin ve doğal kaynakların tahribatına yol açmış, Karadeniz'in bölgesel güvenliğini ve ticaretini olumsuz yönde etkilemiş, Karadeniz'in uluslararası politikadaki dengeler üzerindeki önemini daha da arttırmıştır (BBC News, 2022b).

Ukrayna Rusya'nın işgal ettiği Berdyansk'tan gelen tahıl taşıdığını iddia ettiği gemiye Türkiye'nin gemiye el koymasını talep etmiştir. Türkiye söz konusu gemiyi durdurmuş ve öne sürülen iddiaları araştırmış olup, araştırmaların neticesinde gemi serbest bırakılmıştır (BBC News, 2022, d).

Küresel yaptırım izleme veri tabanı Castellum.ai'nin verilerine göre; Rusya-Ukrayna Savaşı öncesinde Rusya'ya 2.754 yaptırım, saldırıların akabinde ise 4.362 ek yaptırım yapılmış olup, yaptırımların sayısı daha da artmaktadır (Çelik, 2022). Castellum.ai'nin verilerine göre; 22 Şubat-02 Haziran 2022'de Rusya'ya yapılan toplam yaptırımların sayısı 10.000'den fazla olup, söz konusu savaş öncesine göre %290 artmıştır. Söz konusu yaptırımlar; finans (Devletin borçlanması getirilen kısıtlamalar, Rusya'nın Dünya Bankası, IMF; AB gibi sermaye ve finans piyasalarına ve hizmetlerine erişimine, Rus Bankalarının muhabir banka hesaplarına ve SWIFT girişine ilişkin kısıtlamalar vb.), ulaşım, enerji (petrol, doğa gaz, kömür ithalatı vb.), medya, teknoloji, spor, otomobil, ticaret (enerji, altın, demir ve çelik, metal ihracatı, lüks tüketim malzemeleri vb.), profesyonel hizmetler (danışmanlık vb.) alanlarını kapsamaktadır (Vuksic, 2022).

Rusya'ya en fazla yaptırımı İngiltere yapmış olup, bunu İsveç, AB, Fransa ve Kanada izlemiştir. Rusya NATO'yu sürece dahil etmemek için başta nükleer silahları ve diğer seçenekleri ortaya koymuştur. NATO Ukrayna'ya askeri yardımı halihazırda sürdürmektedir. Bir NATO ülkesi olan Türkiye tarafsız kalma çabasıdadır (Çelik, 2022).

5. Rusya-Ukrayna Krizinin Risk Değerlendirilmesi

Rusya-Ukrayna krizine ilişkin risk değerlendirilmesinin amacı söz konusu iki ülkenin hedeflerinin gerçekleşmesini engelleyen ve savaş sürecine girmesine neden olan risk teşkil eden olayları tespit etmek, risklerin azaltılmasına ilişkin önlemlerin ve gerekli kararların alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktır. Rusya-Ukrayna krizinin risk değerlendirmesinde; Rusya-Ukrayna krizine neden olan olaylara ilişkin riskin olma olasılığı ve yaratacağı etki değişkenlerini analiz etmek için 5x5 L Risk Matrisi yöntemi kullanılmış olup, Tablo 5'te verilmektedir. Rusya-Ukrayna savaşına neden olan olayların ve gelişmelerin risk değerlendirmesine ilişkin olasılık ve etki değerleri olayların yarattığı sonuçlar dikkate alınarak subjektif olarak değerlendirilmiştir. İki ülke arasında krize neden olabilecek veya neden olan olaylara ilişkin subjektif bir yaklaşımla belirlenen risklerin her birine 1'den 5'e kadar bir olasılık ve etki değeri verilmiştir.

Risk olasılık değerleri aşağıda verilmektedir;

1= Çok Küçük (risk yok veya olma olasılığı çok zayıf), 2= Küçük (Risk olasılığı çok az), 3= Orta Derece (Risk az da olsa mevcut), 4= Yüksek (Risk mevcut ve acil risk yönetimi gerekir), 5= Çok Yüksek (Risk her gün ve her an olabilir) (KTÜ 2022).

Etki değerleri aşağıda verilmektedir;

1= Çok Hafif (Zararsız olup, herhangi bir kayıp yok), 2= Hafif (Kayda değer bir zarar ve kayıp yok), 3= Orta Derece (Zarar var ancak telafisi mümkün), 4= Ciddi (Önemli zarar ve kayıp var), 5= Çok Ciddi (Telafisi mümkün olamayacak kadar büyük zarar var. Kontrol edilememesi durumunda faaliyet derhal durdurulur) (KTÜ 2022).

Tablo 7'de verilen Rusya-Ukrayna krizine neden olan olayların risk puanı (risk skoru) aşağıdaki formüle göre bulunmuştur (KTÜ2022):

Risk = Kazanım veya Kaybın Risk Olasılık Değeri X Riskin Etki Değeri (1)

Tablo 5. Risk Matrisi

Olasılık/Etki	Çok Hafif	Hafif	Orta Derece	Ciddi	Çokciddi
Çok Küçük	1 (Anlamsız)	2 (Düşük)	3 (Düşük)	4 (Düşük)	5 (Düşük)
Küçük	2 (Düşük)	4 (Düşük)	6 (Düşük)	8 (Orta)	10 (Orta)
Orta Derece	3 (Düşük)	6 (Düşük)	9 (Orta)	12 (Orta)	15 (Yüksek)
Yüksek	4 (Düşük)	8 (Orta)	12 (Orta)	16 (Yüksek)	20 (Yüksek)
Çok Yüksek	5 (Düşük)	10 (Orta)	15 (Yüksek)	20 (Yüksek)	25 (Tolere edilemez)

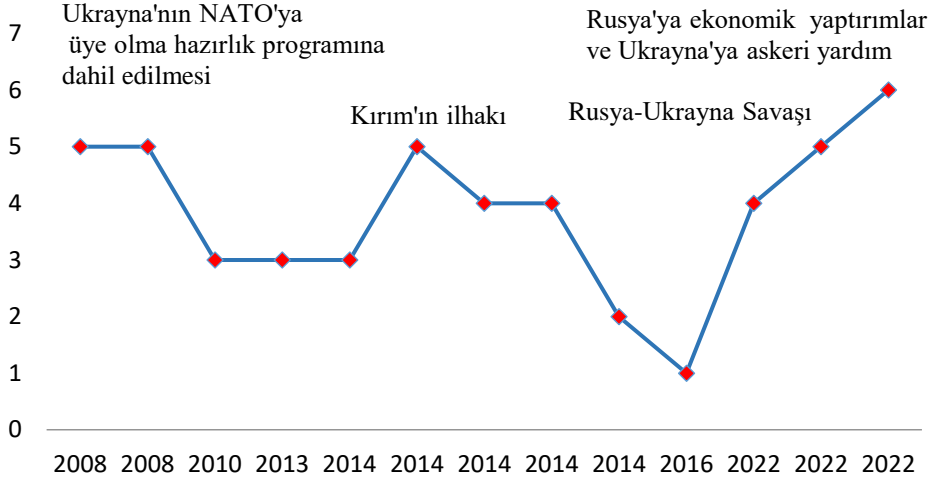
Kaynak: KTÜ 2022

Rusya-Ukrayna krizine neden olan veya olabilecek olayların risk derecelendirmelerini gösteren risk olasılık değerleri, riskin gerçekleşmesi durumunda risk etki değerleri ile risk puanı ve risk düzeyi sırasıyla Tablo 6 ve Tablo 7'de verilmektedir.

Tablo 6. Rusya-Ukrayna krizine neden olan olayların risk olasılık ve etki değerleri tablosu

Rusya-Ukrayna krizi sürecindeki riskler	Risk		Olasılık		Değeri	Risk		Etki		Değeri
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Ukrayna'nın NATO'ya üye olma hazırlık programına dahil edilmesi (2008)					x Çok Yüksek					x Çok Ciddi
Rusya'nın Ukrayna'nın NATO'ya üye olmasına itiraz etmesi ve bağımsızlığını tam olarak kabul etmemesi (2008)					x Çok Yüksek					x Çok Ciddi
Ukrayna'da devlet başkanlığına Yanukoviç'in seçilmesi (2010)			x Orta Derece					x Orta Derece		
Ukrayna'nın AB Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmaması üzerine protestoların başlaması (2013)			x Orta Derece					x Orta Derece		
Rusya'nın Kiev'e ekonomik yaptırım uygulaması (2013)			x Orta Derece					x Ciddi		
Avrupa Birliği ve Ukrayna Ortaklık Anlaşması'nın imzalanması (2014)			x Orta Derece					x Ciddi		
Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi, ABD ve AB'nin Rusya'ya bazı yaptırımlar uygulaması (2014)					x Çok Yüksek					x Çok Ciddi
Luhansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetleri'nin ilan edilmesi ve yönetimine Rusların getirilmesi (2014)				x Yüksek						x Çok Ciddi
Ukrayna askeri "Antiterör Operasyonu"nu başlatması (2014)				x Yüksek						x Çok Ciddi
"Antiterör Operasyonu"nun, Minsk'te imzalanan ateşkesle sona erdirilmesi (2014)		x Hafif						x Çok Hafif		
AB ve Ukrayna'nın DCFTA-Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşmasını yürürlüğe koyması (2016)		x Çok Hafif						x Orta Derece		
Rusya Luhansk ve Donetsk Bölgelerinin ayrı "bağımsız ülkeler" olarak tanınması (2022)				x Yüksek						x Çok Ciddi
Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonu başlatması (2022)					x Çok Yüksek					x Çok Ciddi
Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar ve Ukrayna'ya askeri teçhizat ve silah yardımı yapılması					x Çok Yüksek					x Çok Ciddi

Kronolojik sıralamaya göre Rusya-Ukrayna krizine neden olan olayların risk olasılık değerleri Şekil 3'te verilmektedir:

Şekil 3. Rusya-Ukrayna krizine neden olan olayların risk olasılık değerleri

Şekil 3'de ve Tablo 7'de verildiği üzere Rusya-Ukrayna arasındaki krizin en fazla seviyede olduğu olaylar Ukrayna'nın NATO'ya üye olma programına dahil edilmesi ve Rusya'nın buna itiraz etmesi, Rusya'nın Ukrayna'nın bağımsızlığını tam olarak kabul etmemesi ve Kırım'ı ilhak etmesi, Rusya-Ukrayna savaşı, Rusya'ya ekonomik yaptırımlar ve Ukrayna'ya yapılan askeri yardımlar olup, risk değerlendirmesi sonuçlarına göre "Çok Yüksek Risk" olasılığı ve "Çok Ciddi" etki değeri ile "Tolere Edilemez" risk düzeyi değerine sahiptir. Söz konusu yaptırımlar ve Ukrayna'ya yapılan askeri yardımlar "Tolere Edilemez Risk" olduğundan dolayı grafikte riskin büyüklüğünü vurgulamak açısından 6 puan verilmiştir. Luhansk ve Donetsk 'Halk Cumhuriyetleri'nin ilan edilmesi ve ayrı "bağımsız ülkeler" olarak tanınması ve Ukrayna askeri "Antiterör Operasyonu" "Yüksek Risk" olasılığına, "Çok Ciddi" etki değerine ve "Yüksek" risk düzeyine sahiptir.

Tablo 7. Rusya-Ukrayna krizine neden olan olayların risk puanı ve risk düzeyi tablosu

Olasılık/Etki	Risk Olasılık Değeri	Risk Etki Değeri	Risk Puanı	Risk Düzeyi
Ukrayna'nın NATO'ya üye olma hazırlık programına dahil edilmesi	5	5	25	Tolere Edilemez
Rusya'nın Ukrayna'nın NATO'ya üye olmasını ve bağımsızlığını tam olarak kabul etmemesi	5	5	25	Tolere Edilemez
Ukrayna'da devlet başkanlığına Viktor Yanukoviç'in seçilmesi	3	3	9	Orta
Ukrayna'da protestoların başlaması	3	3	9	Orta
Kiev'e ekonomik yaptırım uygulaması	3	4	12	Orta
AB ve Ukrayna Ortaklık Anlaşması imzalanması	3	4	12	Orta
Kırım'n Rusya tarafından ilhak edilmesi	5	5	25	Tolere Edilemez
Luhansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetleri'nin ilan edilmesi	4	5	20	Yüksek
Ukrayna askeri "Antiterör Operasyonu"nu başlatması	4	5	20	Yüksek
Ukrayna askeri "Antiterör Operasyonu"nu sona erdirmesi	2	1	2	Düşük
AB ve Ukrayna'nın Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşmasını yürürlüğe koyması	1	3	3	Düşük
Rusya Luhansk ve Donetsk Bölgelerinin ayrı "bağımsız ülkeler" olarak tanınması	4	5	20	Yüksek
Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyon başlatması	5	5	25	Tolere Edilemez
Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar ve Ukrayna'ya askeri teçhizat ve silah yardımı yapılması	5	5	25	Tolere Edilemez

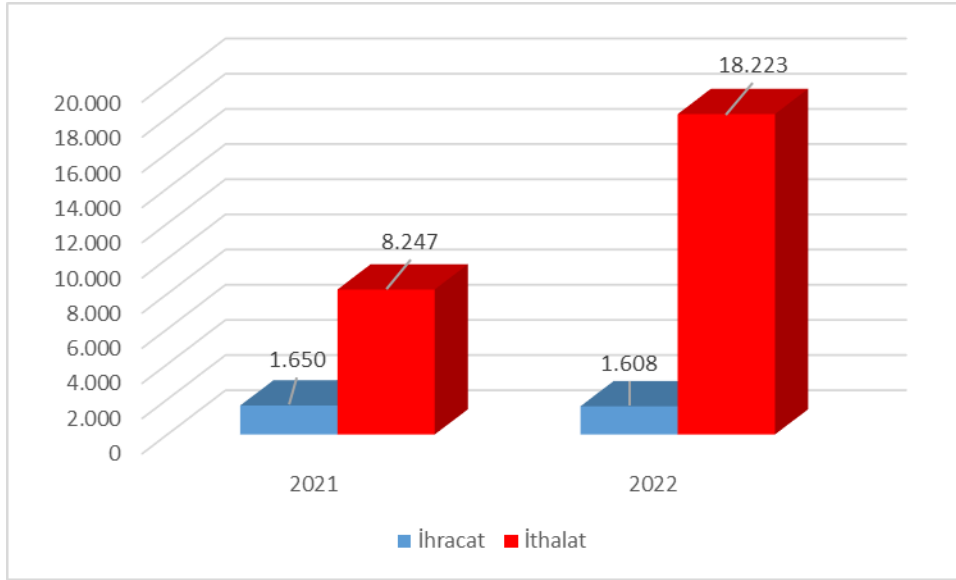
Şekil 3'te ve Tablo 7'de görüldüğü üzere Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ile iki ülke arasında yükselen tansiyonun Rusya'nın Luhansk ve Donetsk Bölgeleri ayrı bağımsız ülkeler olarak tanınması ile tekrar yukarıya çıktığı, Ukrayna'ya yapılan askeri yardımlar ve Rusya'ya karşı yaptırımlarla iki ülke arasındaki gerginliğin daha da artacağı, söz konusu savaşın genişlemesine yol açacağı, bölge ve dünya barışı için büyük bir tehdit oluşturduğu düşünülmektedir.

6. Rusya-Ukrayna Savaşının Dış Ticaret ve Küresel Güvenliğe Etkisi

Dünya Ticaret Örgütü, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin 2022'de küresel ticaretinin büyümesini yarıya düşürebileceğini ve küresel büyümeyi %3,1-%3,7 oranında düşüreceğini öngörmektedir. Türkiye'nin hem Rusya hemde Ukrayna ile ticaret hacmi oldukça büyüktür. Dünya tahıl üretimi ve ihracatında Rusya, Ukrayna ve Kazakistan'ın oldukça büyük bir payı vardır. Dünya buğday ihracatının yaklaşık %30'u, ayçiçeği tohumunun %32'si, mısır ihracatının %19'u Rusya ve Ukrayna tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayçiçeği tohumu ihracatının %32'si (1,3 milyon ton), mısır ihracatının %19'u (38 milyon ton), arpa ihracatının %31'i (10,5 milyon ton) Rusya ve Ukrayna tarafından gerçekleştirilmektedir. Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş dünya buğday, mısır, arpa, ayçiçeği fiyatlarının artmasına neden olabilir (Yıldırım, 2022).

Türkiye'nin 2021 yılında Rusya ile 34,7 milyar dolar, Ukrayna ile 7,4 milyar dolar olan ticaret hacmi gerçekleşmiştir (Özcivan, 2022). Türkiye 2021 yılında Rusya'dan 4,3 milyar dolar tarım ürünleri ithalatı,

1,5 milyar dolar tarım ürünleri ihracatı, 6,7 milyon ton buğday ithalatı yapmıştır. Ticaret Bakanlığı verilerine göre ayçiçeği ithalatının %65,5'i Rusya'dan, %4,2'si Ukrayna'dan ithal edilmektedir. Buğday ithalatının %64,6'sı Rusya'dan, %13,4'ü ise Ukrayna'dan yapılmaktadır. Türkiye'ye Ukrayna'nın yaptığı ihracatın %70'ini metal ürünleri ve tahıl oluşturmaktadır (Yıldırım, 2022).

Şekil 4. Türkiye ile Rusya Ocak-Nisan 2022 Dış Ticaret Rakamları (Milyon ABD Doları)

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022

Şekil 4'de görüldüğü üzere Türkiye'nin 2022 yılı Ocak-Nisan ayları arasındaki Rusya'ya ihracatı 2021 yılının aynı döneme göre azalmakla birlikte önemli bir değişiklik göstermez iken, ithalatı iki kattan daha fazla artmıştır. Türkiye'nin 2022 yılı Ocak Nisan ayında gerçekleşen toplam ihracatının %1,97'si (83,565 milyon ABD Doları), ithalatının %15,7'si (116.073 milyon ABD Doları) Rusya ile gerçekleşmiştir. Nisan 2022 itibarıyla Rusya bir önceki aya göre %151,9 oranında artışla en fazla ithalat yaptığımız ülkeler arasında birinci sıradadır. Türkiye'nin Rusya'dan yaptığı değer bazında ihracat 2022 yılında bir önceki yıla göre %2,55 azalmış, ithalat %120,97 artış göstermiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022).

Rusya-Ukrayna Savaşı lojistik tedarik zincirleri kesintilerine, gıda fiyatlarında artışa, limanların gıda ile ilgili işleme ve ticari tesislerinin kapanmasına dolayısıyla ihracatın aksamasına neden olmuştur. Söz konusu savaş Rusya ve Ukrayna'nın tarımsal üretiminde azalma, gıda ve lojistik tedarik zincirinde sorunlar yaratacak olup, küresel gıda güvenliğini ve Türkiye gibi bu ülkelere ileri düzeyde tarımsal ürün ve girdi ithalatı yapan ülkeleri olumsuz yönde etkileyecektir (Yavuz, 2022).

Türkiye'nin girişimleri ile Türkiye, Rusya, Ukrayna ve Birleşmiş Milletler (BM) arasında Ukrayna tahılı ve diğer gıda ürünlerinin dünya pazarlarına sevkiyatı için tahıl koridoru kurulmasını içeren "Tahıl ve Yiyecek Maddelerinin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Girişimi Belgesi" 22 Temmuz 2022'de İstanbul'da imzalanmıştır. Söz konusu Anlaşma, sevkiyatın güvenliği ve işlerliğinin İstanbul'da oluşturulacak bir koordinasyon merkezi tarafından gözlenmesini ve gıda koridorunu kullanacak gemilerin yüklerinin Türkiye'de oluşturulacak noktalarda Rusya'nın da katılımı ile denetlenmesini içermektedir. Tahıl Koridoru Anlaşması çerçevesinde Ortak Koordinasyon Merkezi İstanbul'da çalışmalarına başlamıştır. Türkiye, Boğazlar'a giriş-çıkış öncesi, gemilerin kontrolünü yapacaktır (denizhaber, 2022a).

Ukrayna sevkiyatın mevcut durumda günde üç gemi ile sınırlı, aylık ihraç edilecek tahıl miktarı da 3 milyon tonu geçmeyecek şekilde olacağını açıklamış olup, ilerleyen süreçte gemi ve toplam tahıl miktarının aşamalı olarak arttırılması öngörülmektedir (denizhaber, 222). Bu kapsamda Ukrayna'dan tahıl sevkiyatı sürmekte olup, Ukrayna'dan yaklaşık 20 milyon ton tahılın dünyaya transferi planlanmaktadır (Denizhaber Ajansı (2022). Söz konusu Anlaşma'nın imzalanmasından sonra Temmuz 2022'de tüm tahılların uluslararası fiyatları düşmüştür. Ancak, Ukrayna ile Rusya arasında yapılan 'tahıl koridoru' anlaşmasının akabinde, Rusya'nın Ukrayna'nın Odessa Limanı'na gerçekleştirdiği füze saldırısı nedeniyle buğday, mısır ve soya fasulyesi fiyatları yükselmiştir Kanal B, 2022).

Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesinin akabinde batılı ülkeler tarafından Rusya'ya karşı uygulanan en önemli yaptırımlardan biri de enerji alanındadır. Avrupa Rus gazına çok fazla bağımlıdır. Enerji ithalatında Avrupa ülkelerinin Rusya'ya bağımlılığı artmaktadır. 2020 yılında tüketilen 48,1 milyar metreküp doğalgazın %33,6'sı Rusya'dan tedarik edilmiştir (EPDK, 2020). Ayrıca, Ülkemize gelen turist sayısının %23'ü Rusya ve Ukrayna'dan gelmektedir. Rus turist sayısı birinci sırada olup, 2019 yılında %17,9'luk bir artışla 7 milyona ulaşarak 3,5 milyar dolardan fazla döviz geliri elde edilmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022).

Rusya-Ukrayna savaşının enerji alanında dengeleri değiştireceği beklenmektedir. Almanya'nın Rusya doğal gazının, transit ülkeler olmaksızın, doğrudan Almanya'ya taşınmasını sağlayacak Kuzey-Akım 2 projesinin ruhsatlandırılmasını iptal etmesi akabinde Rusya, doğalgazının ihracında Çin'e yönelebilir. AB savaş sürecinde Rusya'dan ithal edeceği doğalgazı kademeli olarak azaltmayı, LNG ithalatını arttırmayı ve Türkiye'nin de dâhil olacağı yeni doğalgaz hatları ile enerji kaynaklarını çeşitlendirmesini öngörmektedir (Bayar, 2022). Ayrıca, Rusya-Ukrayna Savaşı İsrail'in Akdeniz'den çıkardığı doğalgazı Türkiye'den Avrupa'ya iletmesine ilişkin projeyi yeniden gündeme getirmiştir (Oktav, 2022). AB ülkeleri Rusya doğalgazına bağımlılığı azaltacak, kısa ve orta vadede alternatif ülkelerden enerji tedarik edilmesi ve yeşil enerjiye geçişle ilgili uzun vadeli planlar yapmaktadır (Çelik, 2022). Rusya-Ukrayna savaşının devam etmesi durumunda küresel güvenlik tehdidi dışında dünyada hem tahıl hem de enerji güvenliğinde de sorunlar yaşanması kaçınılmazdır.

7. Rusya-Ukrayna Savaşı Sürecinde Montrö Boğazlar Sözleşmesinin Savaşın Genişlemesinin Önlenmesine Katkısı

Boğazlar rejimine ilişkin Montrö Sözleşmesi ile Türk Boğazları uluslararası gemi trafiğine açık Türkiye'nin egemenliğinde bir su yolu statüsüne kavuşmuştur. Montrö Sözleşmesi 31.07.1936 tarihinde kabul edilen 3056 sayılı Kanun'la "Boğazlar rejimi hakkında Montreux'de 20 Temmuz 1936 tarihinde imza edilen mukavelename" 5.08.1936'da resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türk Boğazları'ndan uğraksız geçen ticaret ve savaş gemileri ile uçakların geçişi Montrö Sözleşmesi ile düzenlenmiştir. Montrö Sözleşmesi'ne göre ticaret gemileri hiçbir formaliteye tabi olmadan, gündüz ve gece, yükleri ve bayrakları ne olursa olsun, barış zamanında Boğazlar'dan geçiş özgürlüğüne sahiptir. Ancak, kılavuzluk ve römorkörcülük isteğe bağlıdır. Sağlık denetimi, ışıklı şamandıralar ve geçit şamandıraları, fenerler veya başka şamandıralar gibi hizmetler mecburi tutulmuştur (Madde 2) (SAM, 2016).

Karadeniz'e kıyıdaş Devletler, Türkiye'ye vaktinde haber verilmişse deniz üslerine katılmak amacıyla Karadeniz dışında satın aldıkları veya yaptırdıkları denizaltılarını ve ayrıca bu deniz dışındaki tezgahlarda onarılabacak gemilerini gündüz, su üstünden ve tek başlarına geçmeleri koşuluyla Boğazlardan geçirme hakkına sahiptir (Madde 12).

Karadeniz'e kıyıdaş olmayan ülkelerin, savaş gemileri, uçak gemileri, büyük zırhlı gemiler ve denizaltıların geçişleri ile toplam tonajları (azami 15.000 ton) ve ayrıca Karadeniz'de kalma süreleri (en fazla 21 gün) ve tonajları (azami 30.000 ton) (toplam tonaj aynı ölçüde ve en çok 45.000 tona varıncaya değin arttırılacaktır) sınırlandırılmıştır (Madde 18). Savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçmeden önce Türk Hükümetine bir ön bildirimde bulunması zorunlu olup, bunun süresi Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler

için sekiz gün, Karadeniz kıyıdaşı olmayan Devletler için onbeş gündür (Madde 13) (SAM, 2016). Savaş gemileri Boğazlar'dan transit olarak geçerken taşımakta oldukları uçakları hiçbir durumda, kullanmayacaktır (Madde 15) (SAM, 2016).

Montrö Sözleşmesi'nde ticaret ve savaş gemilerinin geçişi barış zamanı, savaş zamanı ve savaşa yakın durum olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Savaş zamanında, Türkiye savaştan değilse, savaş gemileri 10. maddeden 18. maddeye kadar olan maddelerde belirtilen koşullarla aynı koşullar içinde, Boğazlar'da tam bir geçiş ve gidiş-geliş (ulaşım) özgürlüğünden yararlanacaklardır. Ancak, savaştan herhangi bir Devlete ait savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçişi yasak olacaktır. Karadeniz'e kıyıdaş olan ya da olmayan savaş Devletlere ait olup da bağlama limanlarından ayrılmış bulunan savaş gemileri, bu limanlara dönebilirler. Sözleşmenin 25. Maddesinin (Türkiye için ya da Milletler Cemiyeti'ne üye herhangi bir başka Bağlı Yüksek Taraf için, Milletler Cemiyeti Misakından doğan haklara ve yükümlülüklerle hâle vermemektedir) uygulama alanına giren durumlarla, saldırıya uğramış bir Devlete, Milletler Cemiyeti Misali çerçevesi içinde yapılmış, bu Misak'ın 18. maddesi hükümleri uyarınca kütüğe yazılmış (tescil edilmiş) ve yayımlanmış, Türkiye'yi bağlayan bir karşılıklı yardım anlaşması gereğince yapılan yardım durumları bunun dışında kalmaktadır (Madde 19) (SAM, 2016).

Savaş zamanında Türkiye Boğazlar'dan savaş gemilerinin geçişinde tümüyle istediği gibi davranabilir, Boğazları savaş gemilerine kapatabilir veya Karadeniz'e kıyıdaş olmayan ülkelere getirilen tonaj sınırını tamamen kaldırabilir (Madde 20). Türkiye kendisini pek yakın bir savaş tehlikesi tehdidi karşısında sayarsa, Sözleşmenin 20. maddesi hükümlerini uygulamaya hakkı olacaktır (Madde 21) (SAM, 2016). Akdeniz ile Karadeniz arasında geçişini sağlamak amacıyla, Türk Hükümeti, sivil uçaklara Boğazlar'ın yasak bölgeleri dışında, bu geçişe ayrılmış hava yollarını gösterecek olup, sivil uçaklar, Türk Hükümetine, ara sıra (tarifersiz) yapılan uçuşlar için üç gün öncesinden bir ön-bildirim ile, düzenli (tarifeli) servis uçuşları için geçiş tarihlerini belirten genel bir ön-bildirimde bulunarak, bu yolları kullanabileceklerdir (Madde 23).

Türkiye Montrö Sözleşmesi'nin imzalandığı 1936 yılından beri Boğazlardaki deniz trafiğini hiç aksatmamış, Sözleşmeden doğan yükümlülüklerini layıkıyla yerine getirmiştir. Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde, Türkiye Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler ile Batı ülkelerinin Boğazlar'dan geçişe ilişkin talepte bulunmaması konusunda gerekli uyarıyı yapmıştır. Ukrayna Türk hava sahasının ve Rus gemileri için Boğaziçi ve Çanakkale Boğazları'nın kapatılması konusunda Türkiye'ye talepte bulunmuştur. Montrö Sözleşmesi'ne göre Rusya ve Ukrayna "belligerent" yani savaştan devletler olarak tanımlanırsa, o zaman Türkiye, gerek Rusya gerekse Ukrayna devletine ait savaş gemilerinin Boğazlardan geçişinin yasak olduğunu ilan eder (İstikbal, 2022). Türkiye Rusya ile Ukrayna arasında devam eden krizin "savaş" olarak tanımlandığı sonucuna varmış olup, bu kapsamda Montrö Sözleşmesi'nin Türkiye'ye verdiği yetkilerin kullanılacağını açıklamıştır. Türkiye, Sözleşmenin 19. Maddesine göre Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler ve Batı ülkelerinin savaş gemilerine Boğazlardan geçişini kapatarak Montrö Sözleşmesi'ni fiili bir şekilde uygulamıştır. Ancak, Karadeniz'e kıyıdaş olan ya da olmayan savaştan Devletlere ait olup da bağlama limanlarından ayrılmış bulunan savaş gemileri, bu limanlara dönebilirler.

Ayrıca, Montrö Sözleşmesi açısından oldukça önemli diğer bir husus da tahıl gemilerinin denetimidir. Tahıl gemilerinin denetimi gemilerin Karadeniz'den Boğaz'a girmeden önce Türk yetkililer tarafından gerçekleştirilecektir. Türkiye söz konusu denetimlere ilişkin hususlarda da her zaman olduğu gibi Montrö Sözleşmesi'nin hükümlerini harfiyen uygulamaktadır. Ancak, buna ilişkin olası diğer bir anlaşma/anlaşmalar yapılacak olursa denetimin uluslararası sularda ve Boğazlardan geçiş öncesinde Ortak Koordinasyon Merkezi'nin desteği olmadan sadece Türk yetkililer tarafından gerçekleştirilmesi Montrö'de kazandığımız haklara helal getirmemek açısından oldukça önem arz etmektedir.

Ukrayna ve Gürcistan'ın Karadeniz'e kıyıdaş olması, Bulgaristan ve Romanya'nın AB ve NATO'ya üye olması nedeniyle Karadeniz'e sahildar ülkelerin dışında NATO ve AB'nin de kontrol altına alabileceği riskli bir alan haline gelme potansiyeline sahip olmuştur. Montrö Sözleşmesi Türkiye, Karadeniz'e sahildar ülkeler ve bölge ülkelerinin güvenliğini sağlayarak savaşın genişlemesinin önlenmesine dolayısıyla küresel güvenliğe ve dünya barışına ve oldukça önemli katkı sağlamaktadır.

Montreux Boğazlar Konferansı Tutanaklarında T.C. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın konuşması "*Montrö Sözleşmesi'nin dünya barışına sağladığı katkı müteaddit defalar belirtilmiştir*" (Seha ve Olcay, 1976).

7. SONUÇ:

Karadeniz tarih boyunca bir güvenlik koridoru olması nedeniyle küresel güçlerin ve denizci devletlerin mücadele alanına girmiş olup, bu bölgede yeni güvenlik riskleri ve politikaları ortaya çıkmıştır. Karadeniz Bölgesi; SSCB'nin dağılması akabinde yeni kurulan bazı devletlerde Rus askeri gücünün bulunması, küresel güçlerin Karadeniz Bölgesi ve Kafkasya'yı kontrol altına almak istemesi, NATO'nun doğuya doğru genişleme politikası, Karadeniz ülkelerinin yük, petrol ve doğalgaz ticaretini Türk Boğazları yoluyla yapması, AB ve NATO'ya üye Romanya ve Bulgaristan'ın sınırlarının Karadeniz'e kıyıdaş olması Karadeniz'in ve Türk Boğazları'nın jeo-politik önemini daha fazla arttırmış, bu bölge küresel güçlerin daha fazla ilgilendiği bir alan haline gelmiştir. Bu nedenle, Karadeniz'deki jeopolitik dengeler değişmiştir. Türkiye, Karadeniz'de daha etkin bir rol oynamak için politikalar ve Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler ile ekonomik ve savunma alanlarında işbirliğini geliştirmiştir. Rusya son dönemlerde NATO'nun özellikle Ukrayna ve Gürcistan'ı kapsayarak Karadeniz'e doğru genişlemesini kendi güvenliğine tehdit olarak algılamış olduğundan Ukrayna'nın NATO ve AB üyeliğine karşı çıkmıştır.

Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde birçok can ve mal kaybı olmuş, şehirlerin, çevrenin ve doğal kaynakların tahribatına yol açmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı Karadeniz'in bölgesel güvenliğini ve ticaretini olumsuz yönde etkilemiştir. Dünya Ticaret Örgütü Rusya-Ukrayna savaşının 2022 yılında küresel ticaretindeki büyümeyi yarıya düşürebileceğini öngörmektedir. Rusya-Ukrayna savaşı tarımsal üretimi, küresel gıda ve lojistik tedarik zincirini, enerji güvenliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Söz konusu savaş nedeniyle ortaya çıkan gıda krizine çözüm getirmek amacıyla Türkiye'nin önderliğinde Tahıl Koridoru Anlaşması imzalanmıştır. Bahsi geçen Anlaşma çerçevesinde "Ukrayna Limanlarından Tahılın Güvenli Nakliyesine İlişkin Mutabakat İnisiyatifi'nin hükümlerine uygun olarak Ortak Koordinasyon Merkezi çalışmalarına başlamış olup, akabinde tüm tahılların uluslararası fiyatları düşmüştür.

Tahıl gemilerinin denetimi gemilerin Karadeniz'den Boğaz'a girmeden önce Türk yetkililer tarafından gerçekleştirilecek olup, Türkiye söz konusu denetimlere ilişkin hususlarda her zaman olduğu gibi Montrö Sözleşmesi'nin hükümlerini layıkıyla yerine getirmiştir. Ancak, buna ilişkin olası diğer bir anlaşma/anlaşmalar yapılacak olursa denetimin uluslararası sularda ve Boğazlardan geçiş öncesinde Ortak Koordinasyon Merkezi'nin desteği olmadan sadece Türk yetkililer tarafından gerçekleştirilmesi Montrö'de kazandığımız haklara helal getirmemek açısından oldukça önem arz etmektedir.

Enerji ithalatında Avrupa ülkelerinin Rusya'ya bağımlılığı artmaktadır. Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesi akabinde batılı ülkeler tarafından Rusya'ya karşı özellikle enerji alanında birçok yaptırım uygulanmıştır. AB ülkeleri Rusya doğalgazına bağımlılığı azaltacak, alternatif ülkelere enerji tedarik edilmesi ve yeşil enerjiye geçiş ile ilgili uzun vadeli planlar yapmaktadır.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Türkiye tarafsız bir ülke olarak arabulucu rol üstlenmiş olup, uluslararası platformda jeostratejik önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Türkiye Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişimini kabul edilemez bulduğunu ve bunu reddettiğini ortaya koymuş olup, aynı zamanda Rusya'ya karşı yaptırım ve söylemlerden uzak kalarak tarafsızlığını korumuştur. Söz konusu savaşın bir an önce sonuçlandırılması için müzakerelerin dış destek ve müdahaleler olmadan Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunması, silahlandırmadan arındırılması, tarafsızlığını koruma, Rusya'nın güvenlik kaygıları, Kırım, Donbas ve Donetsk Bölgeleri gibi konuların çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Rusya-Ukrayna krizine ve savaşına neden olan olaylara ilişkin yapılan risk değerlendirme sonucuna göre, Rusya-Ukrayna arasındaki krizin en fazla seviyede olduğu olaylar Ukrayna'nın NATO'ya üye olma programına dahil edilmesi ve Rusya'nın buna itiraz etmesi, Rusya'nın Ukrayna'nın bağımsızlığını tam olarak kabul etmemesi ve Kırım'ı ilhak etmesi, Rusya-Ukrayna savaşı, Rusya'ya ekonomik yaptırımlar ve Ukrayna'ya yapılan askeri yardımlar olup, "Çok Yüksek Risk" olasılığı ve "Çok Ciddi" etki değeri ile

“Tolere Edilemez” risk düzeyi değerine sahiptir. Luhansk ve Donetsk 'Halk Cumhuriyetleri'nin ilan edilmesi ve ayrı "bağımsız ülkeler" olarak tanınması ise “Çok Ciddi” etki değerine ve “Yüksek” risk düzeyine sahiptir. Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ile iki ülke arasında yükselen tansiyonun Rusya'nın Luhansk ve Donetsk Bölgeleri ayrı bağımsız ülkeler olarak tanınması ile tekrar yukarıya çıktığı, Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımların ve Ukrayna'ya yapılan askeri yardımların iki ülke arasındaki gerginliğin daha da artacağı, savaşın uzamasına neden olacağı, savaşın şiddetini arttıracacağı, küresel ticaret, gıda ve enerji güvenliği ve küresel güvenliğe olumsuz etkisi olacağı sonucuna varılmıştır.

Önemli bir enerji, ticaret ve güvenlik koridoru olan Türk Boğazları ve Karadeniz Bölgesi bu bölgedeki politik gelişmeler doğrultusunda uluslararası politikada daha fazla önem kazanacaktır. Türkiye, Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler ve Batı ülkelerinin savaş gemilerine Boğazlardan geçişi kapatarak Montrö Sözleşmesi'ni fiili bir şekilde uygulamıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde Montrö Sözleşmesi'nin Türkiye, Karadeniz, Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerin ve bölge ülkelerinin güvenliğine, küresel güvenliğe ve dünya barışına önemli bir katkı sağladığı bir kez daha anlaşılmış olup, Sözleşmenin Türkiye ve Karadeniz ülkelerinin güvenliğinin teminatı olduğu değerlendirilmektedir.

Çıkar Çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Bu çalışma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Teşekkür: Teşekkürüm yoktur.

KAYNAKÇA:

- Akgül, P. (2020). Karadeniz'in Bölgesel Güvenlik Kompleksi Olarak İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2): 550-569.
- Aşık, A. (2010). Karadeniz Bölgesi'ndeki Değişiminin Analizi, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 6(12), 33-57.
- Akten, N. (2005). Türk Boğazlarında Seyir Rejimi. *Mersin Deniz Ticareti Dergisi*, 154: 4-7.
- Avrupa Birliği (AB) Türkiye Delegasyonu. (2016). AB-Ukrayna Ortaklık Anlaşmasının Ticaretle İlgili Kısmı, 1 Ocak 2016 Tarihinde Devreye Giriyor. Erişim tarihi: 04.01.2022, <https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/ab-ukrayna-ortaklik-anlasmasinin-ticaretile-ilgili-kismi-1-ocak-2016-tarihinde-devreye>
- Başkent Üniversitesi, Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi (SAM) (2016). Montreux Boğazlar Sözleşmesi, Erişim tarihi: 15.03.2021 http://sam.baskent.edu.tr/belge/Montro_TR.pdf.
- Balık, İ, Aydın, S. Z. ve Bitiktaş, F. (2022). Türk Boğazları Trafik Yoğunluğu, Bekleme Süreleri ve Deniz Kazaları. *Kent Akademisi*, 15(1): 266.
- Bayar, Z. (2022). Savaş, Enerjide Taşları Yerinden Oynatacak. Erişim tarihi: 25.03.2022, <https://www.bloomberght.com/savas-enerjide-taslari-yerinden-oyunatacak-2300661>.
- BBC News (2022a). Rusya-Ukrayna heyetleri İstanbul'da görüştü, Ukrayna Türkiye'nin garantör ülkeler arasında olmasını istedi. Erişim tarihi: 19.04.2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60912025>.
- BBC News (2022b). Rusya-Ukrayna Görüşmelerinde Türkiye'nin Rolü Ne Oldu?. Erişim tarihi: 18.04.2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-60920166>.

- BBC News (2022c). Donetsk ve Luhansk Nerede ve Statüsü Ne?. Erişim tarihi: 19.04.2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60477278>.
- BBC News (2022d). Ukrayna Büyükelçisi Bodnar: Türkiye tahıl yüklü Rus gemisini alıyordu. Erişim tarihi: 08.08.2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-62011057>
- Cin, G. ve Tekin H.H. (2021). Rusya'nın Hibrit Savaş Kapasitesinin Kırım ve Donbas Vakaları Üzerinden Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(37): 221-222.
- Çelik, S. (2022). Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali: Ab Entegrasyonu İçin Yeni Dönem. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2):528-529.
- Demir, A. K. (2019). Karadeniz'in Türkiye için Kıyasal Jeopolitik Açından Önemi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 15(32): 573-604.
- Denizhaber (2022a). Tahıl Koridoru için kurulan Ortak Koordinasyon Merkezi faaliyetlerine başladı. Erişim tarihi: 07.08.2022, <https://www.denizhaber.net/tahil-koridoru-icin-kurulan-ortak-koordinasyon-merkezi-faaliyetlerine-basladi-haber-109909.htm>.
- Denizhaber (2022b). Tahıl koridorundan bir haftada 305 bin ton sevkiyat yapıldı, Erişim tarihi: 07.08.2022, <https://www.denizhaber.net/tahil-koridorundan-bir-haftada-305-bin-ton-sevkiyat-yapildi-haber-110125.htm>.
- Denizhaber Ajansı (2022). Ukrayna'dan ayrılan tahıl gemileri, adım adım takip edilecek. Erişim tarihi: 06.08.2022, <https://www.denizhaber.net/ukraynadan-ayrilan-tahil-gemileri-adim-adim-takip-edilecek-haber-109896.htm>.
- Diyarbakırloğlu, K. (2020). Viktor F. Yanukoviç Dönemi Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile İlişkilerini Belirleyen Dinamikler. *International Journal of Social Inquiry*, 13(1): 209-234.
- Dünya Gazetesi (2022). Ukrayna, boğazların Rus gemilerine kapatılmasını istedi. Erişim tarihi: 08.08.2022, <https://www.dunya.com/gundem/ukrayna-bogazlarin-rus-gemilerine-kapatilmasini-istedi-haberi-649924>
- Ece, N. J. (2016). Tarihten Günümüze Türk Boğazları'nın Geçiş Rejimi ve 80. Yılında Montrö Boğazlar Sözleşmesi". VIII. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu, 27-28 Mayıs 2016, İstanbul, Türkiye.
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) (2020). 2020 Yılı Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu. Erişim tarihi: 20.04.2022, <https://www.epdk.gov.tr/DownloadDocumentDOC>.
- Eren, K. (2012). Bağımsız Devletler Topluluğu İçinde Türk Cumhuriyetleri. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 43-73.
- Erol, M.S. ve Oğuz, Ş. (2018). Karma Savaş Teorisi ve Rusya-Ukrayna Savaşı. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(2): 400
- Erşen, E. ve Dal, E.P. (2018). Türk-Rus İlişkilerinin Karadeniz-Kafkasya Boyutu: Uçak Krizi ve Sonrası, Erişim Tarihi: 22.04.2022, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51290/turk_-_rus_iliskilerinin_karadeniz_-_kafkasya_boyutu_ucak_krizi_ve_sonrasi.
- Euronews (2015). Ukrayna Krizinin Kronolojisi, Erişim tarihi: 20.04.2022, <https://tr.euronews.com/2015/02/10/ukrayna-krizinin-kronolojisi>.
- Hacıtahiroğlu, K. (2014). Küreselleşmenin Siyasal Etkileri, Göç Ve Ukrayna-Rusya Krizi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2): 259-284.

- Hüseyinov, F. (2003). Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Dergisi*, 52(4): 387-401.
- İstikbal, C. (2022). Montrö Sözleşmesi Sorular ve Putin'in Düşürüldüğü Ayı Tuzağı. , Erişim tarihi: 19.04.2022, <https://www.denizhaber.com/montro-sozlesmesi-sorular-ve-putinin-dusuruldugu-ayi-tuzagi-makale,101378.html>.
- Kanal B (2022). Küresel gıda fiyatları temmuzda geriledi. Erişim tarihi: 17.04.2022, <http://www.kanalb.com.tr/haber.php?HaberNo=163514>
- Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) (2022). Risk Değerlendirme Standartları, Erişim tarihi: 19.04.2022, https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/16_00_00_5d20f.pdf.
- Keskin, C. (2009). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Güvenlik Politikaları Bunun ABD-AB ve Türkiye'ye Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler ve Küreselleşme Bölümü, İstanbul.
- Keskin, M. (2015). Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Rus Dış Politikası: Ukrayna Müdahalesi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 3(2): 46-62.
- Koçer, G. (2007). Karadeniz'in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye. *Akademik Bakış*, 195, 1(1): 195,198.
- Oktav, Ö.Z. (2022). Ukrayna Savaşı'nın Türkiye-Rusya ilişkilerine olası etkileri: Fırsatlar ve krizler. *Bilge Strateji*, 13(23): 18.
- Onedio (2022). Rusya ile Ukrayna Arasındaki Savaşın Kronolojisi: Savaşın Eşiğine Nasıl Gelindi?, Erişim tarihi: 17.04.2022, <https://onedio.com/haber/rusya-ile-ukrayna-arasindaki-savasin-kronolojisi-savasin-esigine-nasil-gelindi-1038149>.
- Örenç, A.F. (2007). "Boğazlar ve Ege Adaları". *Türk Boğazlar* ed.Nur Jale Ece-Hasan Kanbolat-Girayhan Alpdoğan. DEKAŞ A.Ş. Kültür Yayınları, Engin Yayıncılık, ss. 46-49.
- Özarslan, B. B. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Karadeniz'de Güvenlik Politikaları ve Türk-Rus İlişkileri, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII (1): 135-166.
- Özcivan, Z. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşının Ekonomimize Etkileri. Dünya Gazetesi. 12 Mart 2022, Erişim tarihi: 19.04.2022, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/rusya-ukrayna-savasinin-ekonomimize-etkileri/651697>.
- Özkural Köroğlu, N. ve Satymova, S. (2021). Ukrayna Ulus İnşasının Yapıtaşları ve Bugüne Yansımaları. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1): 525-534.
- Seha, L., M. ve Olcay, O. (1976). Montreux Boğazlar Konferansı Tutanaklar, Belgeler. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:390, s. 24-283, Ankara.
- Vuksic, S. (2022). 100 Days of War: the Sanctions Response to Russia's Invasion, Erişim Tarihi: 30.07.2022, <https://www.castellum.ai/insights/sanctions-100-days-since-russian-invasion>.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2021). Rusya Federasyonu Ülke Raporu, Erişim tarihi: 10.05.2022, https://ticaret.gov.tr/data/5bcc5d4813b876034cfece26/RF_Ulke_Raporu-2021.pdf
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (UAB) (2022). Türk Boğazları Gemi Geçiş İstatistikleri, Erişim tarihi: 08.03.2022, http://atlantis.udhb.gov.tr/istatistik/gemi_gecis.aspx.
- TUIC Academy (2014). Bağımsız Devletler Topluluğu-BDT (2022). Erişim tarihi: 18.03.2022, <https://www.tuicakademi.org/bagimsiz-devletler-toplulugu-bdt-commonwealth-of-independent-states-cis/>

Tüysüz, E. (2013). Karadeniz Güvenliği ve Bunun AB Güvenliğine Etkileri. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(6): 73-91.

Yavuz, F. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşının Gıda Güvenliğine Etkileri Üzerine. *Kriter Dergisi*, Erişim tarihi: 06.05.2022, Erişim tarihi: 05.03.2022, <https://kriterdergi.com/dosya-ukrayna-krizi/rusya-ukrayna-savasinin-gida-guvenligine-etkileri-uzerine>.

Yıldırım A. E. (2022). Rusya-Ukrayna Krizinin Tarıma Etkileri. Rusya-Ukrayna krizinin tarıma etkileri. *Dünya Gazetesi* (23 Şubat 2022), Erişim tarihi: 25.02.2022, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/rusya-ukrayna-krizinin-tarima-etkileri/649720>.

Yılmaz, H. (2019). Tarih Metodu Açısından Olayın Tanımı ve İzahı. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(5): 42-73.

Yılmaz, Sait (2022). Jeopolitik ve Jeostrateji, Erişim tarihi: 20.03.2022, https://www.academia.edu/7648509/Jeopolitik_ve_Jeostrateji

EXTENDED SUMMARY:

The Black Sea has geopolitical importance due to its rich energy resources, the desire of global powers to take control of the Caucasus and Caspian basin, the Black Sea countries' trade through the Turkish Straits. The policy of the North Atlantic Alliance (NATO) to expand its borders to the east and with joining of Romania and Bulgaria to the EU and NATO further increased the geopolitical importance of this region. The Black Sea which has been a security corridor has been the field of struggle of the maritime states throughout history. After the Cold War, new security risks and policies have emerged in this region. Turkey has developed policies to play a more active role in the Black Sea and has developed cooperation with the Black Sea riparian countries in the fields of economic and defence.

The Turkish Straits have geo-political and geo-strategic importance as an energy corridor through which the natural gas and oil of Central Asia and the Caspian Basin reach the world markets and as a trade corridor for the Black Sea riparian countries. The passage of commercial ships, warships and aircrafts through the Turkish Straits has been regulated by the Montreux Convention since 1936. According to the Montreux Convention, merchant ships have the freedom of passage and navigation through the Straits in peacetime, regardless of their cargo and flag, day and night, without being subject to any formalities. In the Montreux Convention, the passage of warships and submarines of non-Black Sea riparian countries through the Turkish Straits is restricted. In time of war, if Turkey is not at war, warships will have full freedom of passage and navigation through the Straits. However, the passage of warships belonging to any warring State through the Straits shall be prohibited. In times of war, if Turkey is at war or considers itself to be in imminent danger of war, the passage of warships will be left entirely to the discretion of the Turkish Government.

The aim of the study is to examine the increasing geopolitical importance of the Black Sea and Turkish Straits, the ship traffic of the Turkish Straits by years, Russia-Ukraine war process, the effect of the Russian-Ukrainian war on foreign trade and global security and the contribution of Montreux Convention to prevent the spread of war, global security and world peace. Moreover, the risk assessment of the Russia-Ukraine crises was made.

The main problems between Russia and Ukraine are the re-emergence of ideological and political conflicts between the Russian-speaking and Ukrainian-speaking regions of the country, the Lugansk (Donbas) and Donetsk Regions in Ukraine, the Russian military naval base in Sevastopol, the inclusion of Ukraine in a preparatory program for NATO membership and Russia's annexation of Crimea. Russia opposed Ukraine's membership to NATO and the EU, as it perceived NATO's expansion towards the Black Sea, especially involving Ukraine and Georgia, as a threat to its own security. The recognition of the Donetsk and Luhansk People's Republics in Ukraine as independent states and the annexation of

Crimea by Russia increased the tension between the two countries. The Russian-Ukrainian War that started on February 24, 2022, caused the destruction of cities, the environment and natural resources in Ukraine, negatively affected the regional security and trade of the Black Sea. The war has further increased the importance of the Black Sea on the balances in international politics. Turkey has provided a secure infrastructure for the negotiations between Russia and Ukraine and played a facilitating role in the negotiations.

In the study the risk assessment of the Russia-Ukraine crises was made. The purpose of the risk assessment regarding the Russia-Ukraine crisis is to identify the risky events that prevent the two countries from achieving their goals and cause them to enter the war process, and to reveal the necessity of taking measures and necessary decisions to reduce risks. According to the risk assessment results; the events that caused the most crisis between Russia and Ukraine are Ukraine's inclusion in NATO membership program and Russia's objection to it, Russia's refusal to fully accept Ukraine's independence, annexation of Crimea, Russia-Ukraine war, economic sanctions against Russia and military aids to Ukraine. The events mentioned have a "Very High Risk" probability, a "Very Serious" impact value and an "Intolerable" risk level value. Declaring Luhansk and Donetsk 'People's Republics' and being recognized as separate "independent countries" and Ukrainian military "Anti-Terrorist Operation" have "High Risk" probability, "Very Serious" impact value and "High" risk level.

The World Trade Organization predicts that Russia's invasion of Ukraine could decrease the growth of global trade by half in 2022 and reduce global growth by 3.1%-3.7%. The Russia-Ukraine war has caused disruptions in food and logistics supply chains, delaying exports, an increase in food prices, and a decrease in Ukraine's agricultural production. The war will adversely affect global food security and the countries importing agricultural products and inputs from these countries. One of the most important sanctions against Russia by western countries after Russia's military intervention in Ukraine is in the field of energy. The dependence of European countries on Russia in energy imports is increasing.

It has been concluded that the military aids to Ukraine and the sanctions against Russia will increase the tension between the two countries, therefore the severity of the war, and have a negative impact on global trade and security and pose a great threat to the peace in the region and the world. It has been evaluated that by preventing the spread of war, the Montreux Convention ensures the security of Turkey, the Black Sea riparian countries and the countries of the region, and thus makes a very important contribution to global security and world peace.